
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ УНІВЕРСИТЕТУ – ВАЖЛИВА ЛАНКА ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИЩІЙ ОСВІТІ

Актуальність теми дослідження. Враховуючи, що в сучасному світі найважливішим фактором динамічного розвитку суспільства є забезпечення високого рівня освіти, **інноваційні технології навчання** виступають важливим механізмом засвоєння знань студентами.

Концепція проведення реформ в освітянському напрямі, розроблена МОН України разом з Комітетом економічних реформ, *базується на принципах орієнтації освітніх послуг на споживача, розширення автономії навчальних закладів та забезпечення рівного доступу до вищої освіти.*

Виклад основного матеріалу. Світовий досвід переконує, що одним з наріжних принципів забезпечення якості вищої освіти є *якість фундаментальної підготовки.*

Суттєвий вплив на впровадження *інноваційних складових освіти* має розвиток наукових досліджень в університетах.

Подальший розвиток освіти неможливий без розвитку фундаментальних і прикладних наукових досліджень в університетах, де готуються висококваліфіковані кадри для різних галузей економіки, наукових установ, органів управління.

Міжнародний досвід підтверджує, що **якісна фундаментальна підготовка кадрів природничо-математичного, гуманітарного та інших спрямувань неможлива без проведення наукової роботи як науково-педагогічними працівниками, так і студентами.**

Регулюванням цього питання повинні займатись окремі підрозділи, завданням яких буде забезпечення трансферу результатів наукових досліджень та їх комерціалізації [1].

Одними з таких підрозділів є *навчально-наукові інститути*. Для прикладу дамо аналіз діяльності Навчально-наукового інституту євроінтеграційних досліджень Закарпатського державного університету.

Надзвичайно важливим фактором діяльності будь-якого навчально-наукового інституту є поняття методології та методів наукового дослідження.

На перших кроках до оволодіння навичками наукової роботи найбільше виникає питань саме методологічного характеру. Передусім бракує досвіду у використанні методів наукового пізнання, застосуванні логічних законів і правил, нових засобів і технологій. Тому для дослідників-початківців дуже важливо мати уявлення про методологію та методи наукової творчості.

При науковому дослідженні важливо все. Концентруючи увагу на основних або ключових питаннях теми, не можна не зважати на факти, які на перший погляд здаються малозначущими. Проте саме такі факти можуть приховувати в собі початок важливих відкриттів. Не можна ігнорувати факти тільки тому, що їх важко пояснити або знайти їм практичне використання. Зміст нового в науці не завжди бачить сам дослідник. Нові наукові факти і навіть відкриття, значення яких погано розкриті, можуть тривалий час лишатися в резерві науки і не використовуватися на практиці.

Для дослідника недостатньо встановити новий факт, важливо дати йому пояснення з позицій сучасної науки, розкрити його загальнопізнавальне, теоретичне або практичне значення.

Розвиток науки – це зміна парадигм, методів, стереотипів мислення. Перехід від однієї парадигми до іншої не піддається логічному опису, бо кожна з них відкидає попередню і несе принципово новий результат дослідження, який не можна логічно вивести з відомих теорій.

Складність, багатогранність і міждисциплінарний статус будь-якої наукової проблеми приводять до необхідності її

вивчення у системі координат, що задається різними рівнями методології науки.

Питання методології досить складне, оскільки саме це поняття тлумачиться по-різному. Проте можна виділити такі основні функції, які вона виконує:

- спрямовує, передбачає особливий шлях, на якому досягається певна науково-дослідницька мета;
- забезпечує всебічність отримання інформації щодо процесу чи явища, що вивчається;
- створює систему наукової інформації, яка базується на об'єктивних фактах, і логіко-аналітичний інструмент наукового пізнання.

Сучасне науково-теоретичне мислення прагне проникнути у сутність явищ і процесів, що вивчаються. Це можливо за умови цілісного підходу до об'єкта вивчення, розгляду його у виникненні та розвитку, тобто застосування історичного підходу до його вивчення.

Відносно новим загальнонауковим методом є інформаційний підхід, суть якого полягає в тому, що при вивченні будь-якого об'єкта, процесу чи явища в природі чи суспільстві перш за все виявляються найхарактерніші для нього інформаційні аспекти.

В основі інформаційного підходу лежить принцип інформаційності, згідно з яким:

- інформація є універсальною, фундаментальною категорією;
- інформація є носієм змісту всіх процесів, що відбуваються в природі та суспільстві;
- всі існуючі в природі та суспільстві взаємозв'язки мають інформаційний характер.

Стратегічні методологічні положення і принципи знаходять своє тактичне втілення в методах дослідження.

У найбільш загальному розумінні метод – це шлях, спосіб досягнення поставленої мети і завдань дослідження. Він відповідає на запитання: як пізнавати.

Відомо, що методика – це сукупність методів, прийомів проведення будь-якої роботи, а методика дослідження – система правил використання методів, прийомів та операцій.

У науковому дослідженні часто застосовують метод критичного аналізу наукової і методичної літератури, практичного досвіду, як того потребує рівень методики і техніки дослідження. У подальшій роботі широко використовуються такі методи: спостереження, бесіда, анкетування, рейтинг, моделювання, контентаналіз, експеримент та ін. [2].

Що стосується безпосередньо НН Інституту євроінтеграційних досліджень ЗақДУ, то його основним завданням є дослідження базових геостратегічних орієнтирів України, стану реалізації євроінтеграційних пріоритетів держави, філософії та методології наукових досліджень.

Центральне місце в роботі Інституту займають дослідження актуальних проблем європейської та євроатлантичної інтеграції України на основі моніторингу проблематики в Закарпатті, її узагальнення; обговорення на міжнародних науково-практичних конференціях, «круглих столах» та семінарах науковців і студентів ЗақДУ.

Головним завданням наукових досліджень на перспективу Інститут вважає дослідження тем: «Євроінтеграція: український вимір»; «Транскордонне співробітництво в євроінтеграційній стратегії України».

Навчально-наукова діяльність здійснюється шляхом наукової розробки навчальних, навчально-методичних посібників і підручників з актуальних проблем євроінтеграційного зовнішньополітичного курсу держави, дослідження актуальних проблем і стратегічних пріоритетів, інтеграційних процесів; геополітики і геостратегії та національної безпеки України в умовах глобалізації на сучасному етапі.

Для виконання основних завдань Інститут координує свою діяльність і співпрацює на основі двосторонніх договорів з:

* Департаментами Міністерства закордонних справ України;

* Національною академією державного управління при Президентові України;

* Закарпатською державною обласною адміністрацією та Закарпатською обласною радою;

* Управлінням міграційної служби Державного комітету України у справах національностей та міграції.

У 2007-2009 рр. Інститут виходив переможцем конкурсів наукових проєктів, що їх оголошувало Міністерство освіти і науки України на виконання науково-дослідних робіт з реалізації загальнодержавних організаційно-аналітичних та науково-методологічних заходів Цільового Плану "Україна-НАТО".

Результати наукової роботи – внесок у вирішення одного з важливих завдань вищої освіти України – підготовки спеціалістів, науковців, фахівців для реалізації державної політики у сфері євроатлантичної інтеграції, з можливим розробленням освітніх стандартів і елементів її навчально-методичного забезпечення.

Важливий напрям роботи – проведення міжнародних наукових конференцій і «круглих столів» з тематики євроінтеграційних досліджень, за підсумками яких видано збірники доповідей, тез виступів і повідомлень.

Надані послуги з організації і проведення міжнародного «круглого столу» експертів і міжнародної наукової конференції, за матеріалами яких видано збірники наукових праць «Європейська та євроатлантична інтеграція України: стан і перспективи» та «Взаємовідносини України з НАТО: соціально-політичний аспект». У ньому взяли участь працівники Представництва Міністерства закордонних справ у м. Ужгороді, генеральні консули Словацької та Угорської республік у Закарпатській області, керівництво Закарпатської обласної державної адміністрації, вчені Інституту з проблем державного управління та місцевого самоврядування Національної академії державного управління при

Президентів України, науковці, викладачі, студенти та аспіранти, ректори вищих навчальних закладів Закарпаття III-IV рівнів акредитації, працівники засобів масової інформації.

Є підстави стверджувати, що завдяки виконанню Інститутом наукових проектів у 2007 – 2009 роках і залученню широкого кола викладачів, студентів, магістрів, аспірантів, працівників обласної та районних адміністрацій, до підготовки і проведення серії наукових конференцій та «круглих столів» — у навчальних закладах Закарпаття, а також серед громадськості — розпочата практична робота з інформування з питань, пов'язаних із реалізацією євроінтеграційного та євроатлантичного курсу держави, а також опрацьовуються різноманітні засоби та методи підготовки й доведення зазначеної інформації до пересічних громадян.

Надзвичайно важливим, на наш погляд, є те, що Рада керівників вищих навчальних закладів Закарпаття і вчена рада Закарпатського державного університету, заслухавши звіт про результати виконання проекту, прийняли рішення рекомендувати обласному управлінню освіти і науки впровадити у навчальний процес учбових закладів на регіональному рівні результати проекту – викладання спецкурсів за навчальними посібниками, розробленими у процесі реалізації проекту.

У ході конкурсів було започатковано серію видань «Євроінтеграція: український вимір». Загалом у цій серії видано 5 збірників наукових праць, 12 навчальних та 3 навчально-методичних посібники з актуальних проблем європейської та євроатлантичної інтеграції України.

Про високий науковий рівень навчальних посібників свідчить те, що десять з них отримали гриф «Рекомендовано МОН України як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів».

За розробку і видання навчальних посібників Інститут одержав відгуки-подяки від Секретаріату Президента Укра-

їни, Міністерства закордонних справ України, Національного центру з питань євроатлантичної інтеграції.

У квітні 2009 року Інститут зареєстрував у Міністерстві юстиції України періодичне друковане видання – збірник наукових праць «Геополітика України: історія і сучасність», що виходить двічі на рік. Серед авторів збірника Бондаренко В.Д. – доктор філософських наук, перший заступник голови ВАК України, Пахомов Ю.М. – доктор економічних наук, академік НАН України, директор Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України, Луговий В.І. – доктор педагогічних наук, професор, віце-президент АПН України, директор Інституту АПН України та інші. Збірнику присвоєно міжнародний стандартний номер серіальних видань ISSN, що дозволить науковцям 130 країн знайомитись з його публікаціями.

У 2009-2010 роках було започатковано всеукраїнський конкурс "Університетська книга". Для участі у конкурсі Інститутом було представлено п'ять навчальних посібників.

Дипломантами стали:

1. Ф.Г.Ващук, В.Д.Бондаренко та ін. Державне управління в умовах європейської та євроатлантичної інтеграції України: Історія, теорія, методологія: навч. посібник. – Ужгород: Ліра, 2007. – 343 с.

2. І.В.Артьомов, О.М.Ващук та ін. Механізми регулювання інтеграційних процесів в Україні: навч. посіб. – Ужгород: Ліра, 2009. – 656с.

3. І.В.Артьомов, О.М.Ващук та ін. Міжнародна інтеграція: навч. посіб. – Ужгород.: Ліра, 2009. – 472 с.

4. І.В.Артьомов. Український вимір європейської та євроатлантичної інтеграції: навчальний посібник: У 2-х кн. - Ужгород: Ліра, 2008. – Книга 1. Україна-Європейський Союз. – 472 с. Книга 2. Україна-НАТО. – 368 с.

Всі вони мають гриф МОН України. Книги потрапили в основний «пул» кращих підручників і були представлені на всеукраїнських виставках у містах Київ, Одеса, Львів та Донецьк.

Важливою складовою інноваційних технологій навчання є робота зі студентами, залучення їх до наукових розробок університету.

Так, у збірниках наукових праць, випущених Інститутом у 2007-2010 роках, вміщено більше 40 наукових статей кращих студентів, магістрів та аспірантів. 90 % курсових, бакалаврських та дипломних робіт студентів, виконаних під керівництвом викладачів-працівників Інституту, захищаються з оцінкою «відмінно».

Наукові роботи студентів ЗақДУ з проблематики євроінтеграційного поступу України, що виконувались під науковим керівництвом к.і.н., доцента Артёмова І.В., брали участь у всеукраїнських конкурсах наукових праць. Так, у 2009 році призерами таких конкурсів стали роботи Кривенкової Руслани (І місце), Бродич Андріани (ІІ місце) та Шпільмана Богдана (ІІІ місце). У 2010 році – роботи Генник Іванни (ІІ місце) та Білак Діани (ІІІ місце).

Директор Інституту І.В. Артёмов нагороджений почесним дипломом “За особистий творчий внесок в удосконалення змісту навчально-виховного процесу”. А презентація за тематикою досліджень отримала бронзову нагороду виставки «Сучасна освіта в Україні – 2009».

Про те, що НН Інститут євроінтеграційних досліджень ЗақДУ активно працює у напрямі інноваційних технологій навчання, свідчить висока оцінка діяльності Інституту організаторами виставки.

У 2010 році Інститут знову взяв участь у конкурсному відборі проектів наукових досліджень і розробок, що виконуватимуться за рахунок видатків загального фонду державного бюджету починаючи з 2011 року. Зокрема, високі експертні оцінки одержав запит на виконання фундаментальної науково-дослідної роботи на тему: «Концептуальні та інституціональні засади єврорегіонального співробітництва України в умовах інтеграційних і глобалізаційних процесів сучасності».

Варто зупинитись і на інших моментах Концепції проведення реформ, розробленої МОН України. Важливим інструментом інноваційного розвитку навчання стали нові форми прийому до вузів країни. Дійовим кроком на цьому

шляху став прийом на навчання випускників шкіл за сертифікатом зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО).

За оцінкою міністра освіти і науки Дмитра Табачника, впровадження такої форми прийому до вузів має ряд переваг і в цілому позитивно сприйнято громадськістю. Майже 84 % абітурієнтів також підтримують ЗНО. В той же час введення його у ранг абсолюту не виправдано відлучило середню школу та вищі навчальні заклади від участі у процесі вступу [1].

Саме тому при вступі до вищих навчальних закладів у 2010 році було враховано:

- середній бал документа про повну загальну середню освіту;
- надано право вступникам подавати сертифікат Українського центру оцінювання якості освіти, виданого у 2008, 2009 чи у 2010 році;
- регламентовано кількість вищих навчальних закладів і напрямів підготовки, куди і на які абітурієнт може подавати документи;
- відновлено право прийому на програму бакалавра на основі освітньо-кваліфікаційного рівня молодшого спеціаліста за державним замовленням;
- перекладено тестові завдання кримськотатарською, молдовською, польською, російською, румунською, угорською мовами (за винятком тестів з української мови і літератури та іноземних мов) тощо.

Проте необхідно відмітити, що обсяги бюджетного фінансування держзамовлення значно скоротились у порівнянні з попередніми роками [3].

Для порівняння: у країнах європейського єдиного простору вищої освіти існують два концептуально різних підходи щодо оплати здобуття вищої освіти: стипендії або гранти (Норвегія, Швеція, Ірландія, Німеччина) чи довгострокова позика у Великобританії.

Зазвичай студенти отримують допомогу впродовж всього терміну навчання. Якщо студент залишає навчання, або є інформация, що він не відвідує заняття, виплати припиняються.

В усіх випадках в основі фінансування вищих навчальних закладів – персоніфікована оплата навчання студентів.

У переважній більшості вищих навчальних закладів робота приймальних комісій була організована відповідно до вимог нормативних документів.

Для забезпечення відкритості і прозорості вступної кампанії у 2010 році до її проведення мали залучатися і студенти. Проте мали місце недоліки і порушення.

Так, у 2009 році обсяги державного замовлення для вищих навчальних закладів України становили:

- за освітньо-кваліфікаційним рівнем молодшого спеціаліста – 68,1 тис. осіб;
- за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра – 129,4 тис. осіб;
- за освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліста на основі освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра – 81,9 тис. осіб;
- за освітньо-кваліфікаційним рівнем магістра на основі освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра – 41,6 тис. осіб;
- за освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліста на основі повної загальної середньої освіти – 4,4 тис. осіб [4].

Проте навіть за таких умов майже значна кількість вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації не виконали державного замовлення на випуск, а деякі навіть не виконали доведених обсягів державного замовлення на прийом.

В умовах впровадження інноваційних технологій навчання цікавим фактом для роздумів є мережа вищих навчальних закладів.

Відомо, що в сучасних умовах одним з найскладніших питань функціонування системи вищої освіти є соціальна і економічна доцільність мережі вищих навчальних закладів.

За даними Державного комітету статистики, в Україні мережа вищих навчальних закладів у 2010 році налічувала 861 заклад усіх рівнів акредитації та форм власності,

у тому числі 198 університетів, 58 академій, 110 інститутів, 1 консерваторію, 231 коледж, 136 технікумів та 127 училищ. І це не враховуючи понад тисячу філій, НКЦ, НКП та інших відокремлених структурних підрозділів.

У країнах Європи: в Іспанії (46 млн. населення) 1.5 млн. студентів навчаються у 60 університетах, у Великобританії (62 млн. населення) 3 млн. студентів навчаються у 166 університетах і коледжах, у Франції (64 млн. населення) 2.3 млн. студентів навчаються майже 100 вищих навчальних закладах.

За кількісними показниками мережа наших вищих навчальних закладів вже досягла критичного максимуму, а перехід цієї кількості у якість суттєво затягнувся. Тому сьогодні треба говорити про оптимізацію і упорядкування цієї мережі.

Дивним і нестримним, за словами Д.Табачника, є бажання окремих керівників наших університетів зменшити нормативи чисельності студентів на одного викладача. Для дослідницьких університетів ця норма сягнула 1 до 5. У порівнянні з нормативами університетів Великої Британії (1 до 18), Франції і Німеччини (1 до 16); США (1 до 14), та їх світових наукових та освітніх досягнень, логіки і державницького підходу у таких пропозиціях явно не відчувається.

Відомо, що запровадження основних положень Болонського процесу передбачає врахування національних підходів до організації навчання, змісту освіти, традицій у підготовці майбутніх фахівців з вищою освітою. В той же час мова не йде про пряме запровадження закордонного досвіду в навчальний процес українських університетів або так званої «Болонської системи організації навчального процесу», якої, власне, в природі не існує.

Приділяючи значну увагу інновації технологій навчання, Міністерство освіти і науки України визначило відповідні пріоритети [1]. Зокрема акцент ставиться на те, що кожен університет, поряд із врахуванням загальних рекоменда-

цій та порад міністерства, повинен формувати своє власне освітнє середовище, культуру організації навчання, культуру викладачів і студентів, культуру оцінювання навчальних досягнень студентів, культуру забезпечення якості підготовки майбутніх фахівців та науково-педагогічних працівників.

Саме період з 2010-2020 року повинен стати ключовим у реалізації довготермінових стратегій щодо визнання вищої освіти України у європейському і світовому освітньому просторі.

Одним з елементів Болонського процесу є автономія університетів, яка вже багато років є предметом різного роду дискусій, обговорень на круглих столах, намагання проведення експериментів або прийняття рішень на урядовому рівні.

Реально ж на сьогодні рівень цієї автономії регламентується лише нормами чинного законодавства. Найбільшу автономію в Україні має приватна освіта, оскільки керується, при необхідності, різним законодавством, як освітнім, так і тим, що регулює комерційну діяльність.

Можна погодитись з думкою про те, що в Україні поки ще немає достатнього історичного досвіду автономного адміністрування та фінансового управління.

На сучасному етапі головною метою для нас є забезпечення якості вищої освіти, що визначається рівнем нормативних вимог, які встановлюються стандартами освітньої діяльності.

Список використаних джерел

1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mon.gov.ua/ministry/head/tabachnyk/dopovid/22_04_10.doc. – Доповідь міністра освіти і науки Дмитра Табачника на підсумковій колегії (22.04.2010 р., м. Харків).
2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.refine.org.ua/pageid-4859-1.html>. – Методологія та методи наукового дослідження.

-
3. Бердичевская М. Учебные тревоги. Инициативы министра образования и науки Дмитрия Табачника, всколыхнувшие Украину // Аргументы и факты в Украине. – 2010. – №14. – С.7.
 4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.osvita.carshe.com/>. – Сучасна освіта в Україні – 2010.
 5. Табачник Д.В. «Утиный суп» по-українськи: Беседи с українським політикумом: діалоги с глухими /Д.В. Табачник. – 3-е изд. доп. – Харьков: Фолио, 2008. – 543 с.
 6. Ващук Ф. Актуальні аспекти і особливості інтеграції вищої школи України в європейський освітній простір // Геополітика України: історія і сучасність: збірник наукових праць. Вип.1. – Ужгород: Ліра, 2009. – С. 238-254.
 7. Луговий В.І. Реалізація принципів і пріоритетів Болонського процесу у вищій школі України: час дискусій і час дій // Педагогіка і психологія: Вісник АПН України. – 2009. – № 1(62).
 8. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/education/higher/bolpr>. – Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. Докладна інформація про Болонський процес, факти та подробиці, документи та накази Міністерства освіти і науки України.

(Міжнародний науковий вісник (За матеріалами XX Міжнародної науково-практичної конференції)/ Відповідальний редактор М.М. Полюжин, упорядкування К. Мовчан. – Ужгород: ЗақДУ, 2010. —452 с.)